

MUSICA
SACRA

kunstenfestival Maastricht
met prelude in Sittard-Geleen

Moeder Aarde

22 - 26
september 2021

Marcel Verheggen · orgel

Tournemire, Messiaen & Florentz

- vrijdag 24 september | 17.00 - 18.00 uur
SINT SERVAASBASILIEK

Flor Peeters 1903-1986

uit: *Lied-Symphony* opus 66 (1948)

- *Lied to the Desert* (nr.2)

Charles Tournemire 1870-1939

uit: *L'Orgue Mystique* (1927-1932);
Cycle de Pâques opus 56

- *Dominica Resurrectionis: Paraphrase et Double choral* (nr.17) (over *Terra tremuit*)

Olivier Messiaen 1908-1992

uit: *Livre du Saint-Sacrement* (1984)

- *La manne et le Pain de Vie* (nr.6)

Jean-Louis Florentz 1947-2004

La Croix du Sud - Poème symphonique pour grande orgue sur un poème Touareg, opus 15 (2000)

Olivier Messiaen

uit: *Livre du Saint-Sacrement*

- *Les deux murailles d'eau* (nr.13)

Als er één instrument is dat het woeden der gehele wereld kan symboliseren dan is het wel het orgel. Vooral in de twintigste eeuw vonden componisten wegen om het orgel niet alleen dienst te laten doen binnen de liturgie, maar ook om zich via het instrument uit te spreken over de verloedering van de natuur en de dreiging van de elementen, al dan niet, direct of

indirect, in combinatie met geloofsthema's. Zo greep Charles Tournemire terug op het offertorium van de Paasmis, *Terra tremuit* ('de aarde beeft'), voor *Dominica Resurrectionis: Paraphrase et Double choral* uit zijn omvangrijke cyclus *L'Orgue Mystique*. En zo ging het *Livre du Saint-Sacrement* van Olivier Messiaen niet alleen over het mysterie van de communie, maar eerde hij daarmee ook de aarde als bron van leven. Ook zijn leerling Jean-Louis Florentz combineert in zijn indrukwekkende *La Croix du Sud* natuurfenomenen met bijbelse impressies.

Flor Peeters

Lied to the Desert (uit *Lied-Symphony*)

Anders dan de andere werken op dit programma bezingt het *Lied to the Desert* uit de *Lied-Symphony* van Flor Peeters louter aardse verschijnselen. Deze Belgische organist en componist, die de orgelliteratuur verrijkte met vele belangwekkende werken, schreef zijn vijfdelige *Lied-Symphony* in 1948 na een lange Amerikaanse tournee. Tijdens die tournee raakte hij onder de indruk van de diverse land- en zeeschappen waaruit de oerkracht van de aarde en de zee spreekt. Ook de uitbundige, afsluitende toccata, *Lied to the Sun*, past in dit beeld. Pas in de Amerikaanse woestijn onderging Peeters de ware kracht van deze warmtebron voor de aarde. De kale verlatenheid van de woestijn vatte

hij in het tweede deel van deze 'symfonie'. Het *Lied to the Desert* is opgedragen aan Carl Weinrich, in die tijd organist, koorleider en Director of Music van de Princeton University Chapel. Het deel begint als een desolaat koraal waaronder een onheilspellend briesje lijkt te waaien. De krachtige, repeterende blokken in het middengedeelte zijn niet sterk genoeg om dat manifest van verzengende hitte te verdrijven, want het koraal uit het begin keert in verhevigde mate terug om uiteindelijk in een quasi-stilstand te eindigen.

Charles Tournemine

Dominica Resurrectionis: Paraphrase et Double choral
(uit *L'Orgue Mystique: Cycle de Pâques*)

Flor Peeters was zeer vertrouwd met de fenomenale klankschilderingen die Charles Tournemire oproept in zijn bij elkaar zo'n vijftien uur durende magnum opus *L'Orgue Mystique*. Deze cyclus bevat 51* officies voor het kerkelijk jaar en omvat in totaal 253 delen: vrijwel elk officie bestaat namelijk uit vijf delen: vier zeer korte en een grootser afsluitend deel. Met Pasen als de belangrijkste christelijke feestdag geldt het officie van *Dominica Resurrectionis* (Paaszondag) als de kern van het liturgisch jaar.

Tournemire, ook een groot voorbeeld voor Olivier Messiaen, schreef *Dominica Resurrectionis: Paraphrase et Double choral* op 11 november 1927 en droeg het op aan zijn vriend Joseph Bonnet, organist van de Saint-Eustache in Parijs. Zelf was Tournemire van 1898 tot zijn dood in 1939 organist van de Parijse Basilique Sainte-Clotilde. In het afsluitende deel van dit officie, *Paraphrase et Double Choral*, pakt Tournemire flink uit en baseert hij zich op vijf verschillende gregoriaanse gezangen: de antifonen *Ego dormivi* en *Haec dies*, de sequentia *Victimae paschali laudes*, het *Ite missa est* en de hymne *Te Deum*. Ondanks deze potpourri aan basismateriaal weet Tournemire – vooral door *Ego dormivi* als een soort basisthema te gebruiken – de eenheid te bewaren en nergens in chaos te vervallen.

* Structuur van *L'Orgue Mystique*

- Cycle de Noël (Kerst), op.55 (Officies 1-11)

- Cycle de Pacques (Pasen), op.56 (Officies 12-25)

- Cycle après la Pentecôte (na Pinksteren), op.57 (26-51)

Olivier Messiaen

La manne et le Pain de Vie; Les deux murailles de l'eau
(uit *Livre du Saint-Sacrement*)

Evenals Charles Tournemire baseerde ook Olivier Messiaen zich voor zijn laatste officiële orgelwerk op de eucharistieviering van de katholieke kerk. Op verzoek van de American Guild of Organists schreef hij in 1984, na tien jaar compositiestilte wat het orgel betreft, zijn achttiendelige *Livre du Saint-Sacrement*. Het in totaal ruim twee uur durende werk werd zijn langste orgelcompositie. De delen kunnen los van elkaar worden uitgevoerd, al vormt het werk, ontstaan vanuit de decennialange improvisatiepraktijk van Messiaen, een compleet verhaal.

De eerste vier delen beschrijven de aanbidding van God in de voorchristelijke tijd. De volgende zeven delen gaan over de tijd rond het leven van Christus en de laatste zeven delen behandelen de verandering van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus en de communie. De verschillende delen zijn buitengewoon beeldend en vormen ieder op zich een soort symfonisch gedicht vol kenmerkende elementen van Messiaens late stijl zoals vogelzang, gregoriaanse melodieën, Messiaens eigen modi, eigenwijze ritmiek en overrompelende chromatiek die zich vaak als een mozaïekachtige lappendeken aan elkaar rijgen.

Zo speelt in het zesde deel, *La manne et le Pain de Vie*, het oudtestamentische verhaal een rol waarin de 'kinderen van Israël op hun vlucht uit Egypte naar het beloofde land, in de woestijn gevoed worden door het brood dat uit de hemel valt'. Messiaen maakt in het werk dankbaar gebruik van de ervaringen die hij had gedurende zijn reis door Israël. De beelden van de woestijn van Juda en de Berg van Verzoeking vertaalt hij naar ijle akkoorden, slechts her en der onderbroken door de vogelzang van een tapuit of later de steenleeuwrik en omhoog en omlaag gaande akkoordblokken, terwijl hier en daar de wind vilein het zand doet opwaaien.

In het dertiende deel, *Les deux murailles de l'eau*, dat dit recital afsluit, gebruikt de componist het wijken van de Rode Zee als symbool voor de liturgische handeling van het breken van het brood. De verlossing die de doortocht door de zee de Israëlieten bood is een meta-

voor de verlossing van de zonde. Toch is Messiaen ook in dit deel vooral illustratief. Enorme golven van akkoorden verklanken de muren van het wijkende water, vogelgeluiden van de Orpheusspotvogel en de Indische karekiet houden de relatie met de aarde en de natuur in stand en in het midden van het deel sluit het water zich weer tot een rustige zeespiegel.

Jean-Louis Florentz

La Croix du Sud

Voordat Messiaen de zee laat splijten bewijst *La Croix du Sud - Poème symphonique pour grande orgue sur un poème Touareg* dat Jean-Louis Florentz als het gaat om beeldend componeren een uitstekende Messiaen-leerling is geweest. Het werk, geschreven in 1999-2000, reflecteert onder andere Florentz's reizen naar Afrika. Hij componeerde het in opdracht van de 'Association Renaissance des grandes orgues de la Basilique Saint-Remi de Reims', droeg het op aan Notre Dame-organist Olivier Latry en bewandelt in het zeventien minuten durende werk een vergelijkbare picturale weg als Messiaen in de twee stukken uit het *Livre du Saint-Sacrement*. Er is ook een relatie met religieuze thema's: inspiratiebron is een anoniem gedicht van de Touareg, het Berbervolk dat vooral in de Sahara- en Sahelwoestijn leeft.

«Celui que j'attendais est loin d'ici / Aussi loin que le ciel de la terre, / Aussi loin que la Croix du Sud de la guelta¹. / L'amour qui me consume m'a rendue mince comme l'arc de l'imzad². / Quand viendra-t-il, traversant la dune, aussi leste qu'une antilope, / Plus rapide qu'un oiseau, plus harmonieux qu'une file de chameaux / Capturés dans la vallée de l'Ahaggar.»

(¹ waterpunt / ² eensnarige viool van de Touareg)

Het is een liefdesgedicht dat gelezen kan worden als een metafoor voor de ontmoeting van Mozes met God op de berg. Met de titel *La Croix du Sud* verwijst Florentz naar het land van de Touareg: het Zuiderkruis is een klein sterrenbeeld dat op het zuidelijk halfrond het gehele jaar te zien is. Met de driedelige vorm verwijst Florentz naar de *sama*, een dans uit het Afrikaans soefisme in drie stadia. De eerste gaat over de vleselijke lusten en lasten; de tweede over de vreugde van spiritueel genot; de derde is de vereniging met God, de universele vervulling. Florentz vat alles samen met klanken die de kale woestijn suggereren, met bijna reggae-achtige dansritmes, virtuoos vuurwerk en de meditatieve verstillings waarmee dit krachtige werk eindigt. ❖

Paul Janssen

Het sterrenbeeld Zuiderkruis, ook symbool op de vlaggen van Brazilië, Papoea-Nieuw-Guinea, de Cocoseilanden, Samoa, Nieuw-Zeeland en

Australië.

Marcel Verheggen

Marcel Verheggen is organist van de Sint-Servaasbasiliek en hoofdvakdocent orgel aan het Conservatorium Maastricht. Hij houdt zich bezig met alle soorten muziek, van de vroegste orgelmuziek tot en met premières van nieuwe werken, vaak in samenwerking met componisten. Ook is hij actief als improvisator. Als adviseur van de Katholieke Klokken- en Orgelraad is Marcel Verheggen betrokken bij restauratie- en nieuwbouwprojecten van orgels. Daarnaast is hij vice-voorzitter van het College van Orgeladviseurs Nederland. Marcel Verheggen is een veelgevraagd solist, begeleider en docent (masterclasses) op nationale en internationale podia. In Maastricht is hij actief als een van de artistieke adviseurs van de stichting Pro Organo.

Marcel Verheggen studeerde orgel en muziektheorie aan Conservatorium Maastricht. Na het behalen van het UM-diploma met onderscheiding volgde hij cursussen in binnen- en buitenland en zette hij zijn orgelstudie voort bij Guy Bovet in Zwitserland.

❖ Severin von Eckardstein & Liebrecht Vanbeckevoort

The Planets van Gustav Holst

zondag 26 september · 13.00-14.00 uur
THEATER AAN HET VRIJTHOF · entree € 18

In de spectaculaire zevendelige suite *The Planets* voor groot orkest van Gustav Holst wordt de harmonie van ons planetenstelsel verklinkt vanuit astrologisch standpunt. Of liever, onze aarde, de enige planeet die geen mythische naam draagt, wordt door de andere(n) bekeken. Elke planeet heeft een eigen karakter en beïnvloedt ons menselijk gemoed. Holst was bekoord door de poëzie en symboliek ervan, maar geloofde niet echt in astrologie. Niet zo bekend is dat de versie voor twee piano's, uitgegeven als bewerking, eigenlijk de oorspronkelijke is.

Dit concert wordt opgenomen door L1 voor uitzending op een nader te bepalen datum en tijd, zie musicasacramaastricht.nl.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht; filmselectie i.s.m. Lumière en Festivalprelude i.s.m. De Domijnen

BESTUURDER Brigitte van Eck, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht

PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (vz), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Bas Geerts, Susanne Vermeulen, Natasja Alers* en Saskia Törnqvist* (* m.i.v. voorbereiding editie 2022)

RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (vz), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huysler, Martijn van Swieten en Lieke Wijnia

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERFING Fons Dejong
MARKETING & PUBLICITEIT Hetty van Dongen
PRODUCTIE Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzler, Sylvester Beelaert en Fons Dejong
VORMGEVING Philip Leussink **UITVALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten **FINANCIËN** Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, VSB Fonds, Fonds 21, Fonds voor Sociale Instellingen, Elisabeth Strouven Fonds en Stichting Dorodarte (beheerd door Gravin van Bylandt Stichting).

Met dank aan de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-)locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren.

MEDIAPARTNERS NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding • musicasacramaastricht.nl/vriend

STICHTING MUSICA SACRA

Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
• info@musicasacramaastricht.nl
• [musicasacramaastricht.nl](https://www.musicasacramaastricht.nl)
• [facebook.com/MusicaSacraMaastricht](https://www.facebook.com/MusicaSacraMaastricht)
• [@FestivalMSM](https://www.instagram.com/FestivalMSM) | #MSM2021

FONDS
PODIUM
KUNSTEN
PERFORMING
ARTS FUND NL

theater
aan het vrijthof

provincie limburg

VSBfonds,
iedereen doet mee

FONDS 21

ELISABETH
STROUVEN

Belvédère

Lumière

Gemeente Maastricht

GRAVIN VAN BYLANDT
STICHTING

Sittard-Geleen

Schouwburg
de do
mijn
en

Stichting
FSI
Fonds voor Sociale Instellingen

ntr: KRO
NCRV

limburg

De Limburger
M
MUSICA SACRA
MAASTRICHT

DE
VERENIGDE
PODIUMKUNSTEN
FESTIVAL